

Akran Zorbalığına Müdahalede Okul Psikolojik Danışmanlarının Yaratıcı Drama Tutumlarının İncelenmesi: TÜBİTAK 4005 Projesi Örneği

Aslı KARTOL¹ ve Sefa BULUT²

Öz

Bu çalışma ile TÜBİTAK 4005 Bilim ve Toplum Yenilikçi Eğitim Uygulamaları tarafından desteklenen 119B118 numaralı "İçindeki Sen Zorbalığı Yen" adlı projenin, okul psikolojik danışmanları üzerinde akran zorbalığına müdahalede yaratıcı drama, psikodrama ve sanat terapisi uygulamalarını içeren eğitim programının yaratıcı drama tutumuna etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu Türkiye'nin 21 farklı ilinden Milli Eğitime bağlı okullarda görev yapmakta olan 30 okul psikolojik danışmanı oluşturmuştur. Proje akran zorbalığına müdahalede teorik ve uygulamalı etkinlikler ile tek eğitim dönemi olarak 07-11 Ekim 2020 tarihleri arasında yürütülmüştür. Projede katılımcılardan veri toplamak amacı ile Okvuran (2000) tarafından geliştirilen "Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği" ile kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan "Görüşme Formu" kullanılmıştır. Proje çalışmasında uygulanan tutum ölçeğinden elde edilen öntest-sontest sonuçlarına göre, projeye katılan okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama tutumları proje sonrasında anlamlı bir şekilde artış göstermiştir. Görüşme formundan elde edilen bilgilere göre ise katılımcıların büyük çoğunluğunun daha önce yaratıcı drama ile ilgili bir eğitim almadıkları ve projede aldıkları eğitim sonrasında öğrenmiş oldukları yöntem, teknik ve uygulamaları okullarında karşılaşacakları akran zorbalığı problemlerinde etkin olarak kullanacakları bilgisi elde edilmiştir. Verilen cevaplar nicel bulguyu desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, Zorbalık, Siber Zorbalık, Drama, Yaratıcı Drama

Investigation of School Psychological Counselors' Creative Drama Attitudes in the Intervention of Peer Bullying: The Case of TÜBİTAK 4005 Project

Abstract

This study was aimed to determine the effect of the educational program, which includes creative drama, psychodrama and art therapy practices, on the intervention of peer bullying on school psychological counselors, with the project numbered 119B118, "You are the bully inside you" supported by TÜBİTAK 4005 Science and Society Innovative Education Applications. The study group consisted of 30 schools from 21 provinces of Turkey and the National Education affiliated school counselors were appointed. The project was carried out between 07-11 October 2020 as the only training period with theoretical and practical activities in the intervention of peer bullying. In the project, the "Creative Drama Attitude Scale" developed by Okvuran (2000) and the "Interview Form" consisting of closed and open-ended questions were used to collect data from the participants. According to the pre-test and post-test results obtained from the attitude scale applied in the project study, the creative drama attitudes of the school psychological counselors who participated in the project increased significantly after the project. According to the information obtained from the interview form, it was learned that the majority of the participants had not received any training on creative drama before and that they would use the methods, techniques and practices they learned after the training they received in the project effectively in the peer bullying problems they will encounter in their schools. The answers given supported the quantitative findings.

Key Words: Peer Bullying, Bullying, Cyberbullying, Drama, Creative Drama

Atıf İin / Please Cite As:

Kartol, A. ve Bulut, S. (2022). Akran zorbalığına müdahalede okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama tutumlarının incelenmesi: TÜBİTAK 4005 projesi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 470-482.

Geliş Tarihi / Received Date: 07.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 16.01.2022

¹ Dr. Öğr. Üyesi - Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi, aslikartol@gmail.com

 ORCID: 0000-0001-8127-0560

² Prof. Dr. - İbn Haldun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sefa.bulut@ihu.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-2622-4390

Giriş

Okul yılları öğrencilerin akademik başarılarının yanısıra kişilik gelişimleri içinde oldukça önemli olan yıllardır. Bu yıllarda öğrencilerin kişisel, sosyal veya akademik anlamdaki gelişimini olumsuz etkileyebilecek birçok faktör vardır. Bu durumlardan birisi okullarda sıkça karşılaşılan zorbalık vakalarıdır. Akran zorbalığı aslında birçok öğrencinin okullarda yaygın olarak maruz kaldığı (Olweus, 1991, s. 411; West ve Solmon, 2000, s. 74), özellikle birbirini tanıyan kişilerin incitmekten öteye giderek süreklilik arz eden bir saldırganlık tutumu göstermesidir denebilir (Farrington, 1993, s. 384). Zorbalık davranışı kasıtlı olarak yapılmakla birlikte, eyleme maruz kalan kişiyi örseleyen, kişiyi strese sokan, tekrar eden, güç dengesizliğinin var olduğu durumlarda ortaya çıkan saldırgan davranışlar bütünüdür. Özellikle son dönemlerde yaşanan şiddet olaylarının temelinde zorbalığa uğramış olan kişilerin öç alma ile ilgili motivasyonları olduğu yönünde görüşlerinin varlığı belirtilmektedir. Zorbalığa öğrenciler açısından bakıldığında ise bu durumun özellikle mağdur açısından bir travma niteliğinde olduğu, etkilerinin okul yılları sınırını aşarak yaşam boyu sürdüğü, dolaylı olarak toplum ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Lereya, Copeland, Costello ve Wolke, 2015, s. 524).

Akran zorbalığı arada bir kışkırtma unsuru olmadan aralarında fiziksel ya da psikolojik açıdan güç dengesizliği olan kişilerden, güçlü olanların karşı tarafa bilerek ve isteyerek, kasıtlı, niyetli ve sistemli bir biçimde belli zaman aralıkları ile uygulanan; zorbalığa maruz kalan kişiye korku, endişe veya zarar vermeyi amaç edinen fiziksel, sözel, psikolojik saldırıyı içermektedir (Akgün, 2005, s. 1; Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld ve Gould, 2007, s. 40; Baldry, Farrington, Sorrentino ve Blaya, 2018, s. 4; Hughes, 2005). Zorbaca olan tutum ve davranışlar sözlü, ilişkisel ya da fiziksel olabilmektedir. Sözel zorbalık; alay etmek, ad yakıştırmak, karşıdakinin gururunu incitmek, iğnelemek, küçük düşürmek, hakaret ve tehdit etmeyi içerirken; fiziksel zorbalık; yumruklamak, vurmak, itmek, tekmelemek, çelme takmak, tükürmek gibi davranışları; ilişkisel zorbalık ise kişiyi dışlamak, görmezden gelmek, yok saymak, , uygunsuz hareketler yapmak, yabancılaştırmak, dedikodu yapmak, düşmanca tavırlar sergilemek, kişisel eşyalarını saklamak veya bunlara zarar vermeyi kapsamayan tutum ve davranışları kapsamaktadır (Hughes, 2005). Zorbalığın etkisi altında olan birey kendisini aşağılanmış, tehdit altında kalmış ve zarar görmüş hissedebilmekte ve bunların sonucu olarak özgüveninde azalma yaşayıp yoğun bir stres altına girebilmektedir (Ando, Asakura ve Simons-Morton, 2005, s. 270).

UNICEF tarafından açıklanmış olan rapor incelendiğinde tüm dünyada 13-15 yaşlarındaki öğrencilerin yarısı (yaklaşık 150 milyon öğrenci) hem okulda ve hem de okul çevresinde akran şiddetine maruz kaldığı saptanmıştır (UNICEF, 2018). Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ilgi ve odaklarını derslerinden ziyade zorbalıkla nasıl mücadele edecekleri ve zorba kişilerle nasıl başa çıkabileceklerine çevirdiğinden okul ve ders başarıları düşmektedir (Çankır, 2006, s. 12; Whitted ve Dupper, 2005, s. 169). Bu konuda Furniss (2000, s. 9) öğrencilerin zorbalığa maruz kalmamak için okula devamsızlıklarının arttığını belirtmiştir. Zorba davranışlar hem zorbayı hem de kurbanı olumsuz etkilemektedir (Çankaya, 2011, s. 83). Akran zorbalığı sadece okul ortamında değil, okul dışında günlük yaşamdaki sosyal ortamlarda da sözel ve fiziksel olarak kendini göstermektedir (Kantar ve Uysal, 2019, s. 1142). Olweus (1997, s. 495) ilköğretimden liseye kadar olan süreçteki öğrencilerin %9'unun zorbalık kurbanı olduğu ve %6-7'sinin ise başkalarına zorbalık yaptığını ortaya koymuştur.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2017, s. 47-48) PISA 2015 öğrencilerin iyi oluş raporuna göre:

- Türkiye'de ortalama 15 yaş civarında olan öğrencilerin %18.6'sı birden fazla zorbalığın herhangi bir türüne maruz kalmaktadır.
- Zorbalık, çocukların ve gençlerin akademik başarılarını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Zorbalığın daha fazla yaşandığı okullarda 2015 yılında yapılan PISA sınavında fen bilimleri ortalamasında 47 puanlık bir düşüşün olduğu gözlemlenmiştir.
- Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşam doyum düzeyleri de olumsuz etkilenmektedir. Zorbalığa uğramış olanların özellikle Güney Kore, Türkiye ve İngiltere'nin diğer ülkelere kıyasla daha mutsuz oldukları ortaya konmuştur.
- Zorbalığa sık uğrayan öğrencilerin okula devamsızlık yapma olasılıkları 3-4 kat daha fazladır.
- Zorbalığın fazla görüldüğü okullarda öğrenci ve öğretmen ilişkileri zayıflamakla birlikte, okul iklimi de bu durumdan oldukça olumsuz etkilenmektedir.

Zorba ve mağdur kişilerin sahip oldukları özelliklerin değerlendirilmesi ile birlikte, zorba olan kişilerin genellikle daha muhalif, daha saldırgan ve yaşlılarına karşı daha fazla düşmanca tavırlar sergiledikleri görülmüştür. Tüm bunların yanı sıra akademik hayatlarında da güçlüklerle karşı karşıya kaldıkları ve öğretmenlerine veya ebeveynlerine karşı gelme davranışları gösterdikleri birden fazla raporlanmıştır. Mağdurlar ise kendi akranları arasında daha donuk, içe kapanık, endişeli ve öz saygıları düşük olmalarının yanı sıra, mağduriyetleri boyunca okula uyum problemleri ile okuldan kaçma ve kaçınma davranışlarının giderek arttığı bir görüntü sergilemektedirler (Leff, 2007, s. 407). Okullarda zorbalığa maruz kalmış olan öğrencilerde, kısa dönem içerisinde önemli derecede fiziksel ve duygusal örselenme oluşması ile okula devam etmeme, kurallara uymama, sosyal ilişkilerinde azalma davranışı, depresyon ve intihara eğilim gibi sorunların baş gösterdiği görülmüştür. Uzun vadede ise bu öğrencilerin kişilik yapısı üzerinde oldukça olumsuz etkilerin olduğu (akran ilişkilerinde zayıflama, benlik saygılarında düşüş ve depresyon düzeyinde artış vb.) saptanmıştır (Ando vd., 2005, s. 269; Skybo, 2005, s. 264). Zorbalık sorunu tüm dünyada yaşanan ve ele alınan bir problem olmakla birlikte, 1970'li yıllardan günümüze kadar farklı kültür ve ülkelerde incelenmiş olan bir konudur. Yapılan çalışmalarda zorbalık oranlarının ülkeler bazında farklılaştığı görülmüştür. Genel anlamda zorbalık yaygınlık oranının %9 (Nansel, Craig, Overpeck, Saluja ve Ruan, 2004, s. 730) ile %70 (Berger, 2007, s. 108) arasında değiştiği görülmektedir. Ülkemizde akran zorbalığı ile ilgili olan araştırma sonuçları incelendiğinde, benzer oranlara sahip çalışmaların olduğu görülmüştür. Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005, s. 83) araştırma grubunun yaklaşık yarısının son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada yer aldığını ve çalışmada yer alan öğrencilerin %9,3'ünün mağdur, %7,6'sının zorba ve %6,4'ünün zorba ya da mağdur olduğunu; Pişkin (2006, s. 19) okula gitmekte olan her üç öğrenciden birinin zorbalığa maruz kaldığını; Kapıcı (2004, s. 1) ise ilköğretim 4. ve 5. Kademeye devam eden öğrencilerin %40'ının en azından bir kez fiziksel, duygusal, sözlü ya da cinsel zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymuşlardır.

Yaratıcı drama ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında temelinde oyun, merak, katılım ve özgünlük barındıran, yaratıcılığı geliştiren ve yaşantıya dayanan durumların bir lider tarafından grup içi etkileşim içerisinde rol oynama ve canlandırma gibi teknikler kullanılarak oluşturulduğu ve oyunlaştırıldığı drama etkinlikleri olarak betimlenmektedir (Aksarı, 2005, s. 32). Yaratıcı drama; bireysel ve grupta geçirilen yaşantıların oluşturulduğu süreçler bütünü, teorik ve uygulamalı atölye çalışmalarıyla sürdürülen grup etkinliği, dramatik öğelerin kullanılarak oluşturulan eylem ve çatışmalar üzerinde kurgulanan rol oynamalardır (Üstündağ, 2009, s. 95). Oğuzkan'a (1986) göre çocukların çeşitli rollere bürünerek farklı kimlikler edindikleri, duygu ve düşüncelerini ifade edebildikleri bir anlatım şekli olarak tanımlanmaktadır. Yaratıcı drama, dramanın çocukların yaratıcılıklarının, sanatsal yönlerinin geliştirilmesi ve kendilerini daha iyi tanımları için uygulanan yöntemlerden biridir. Dramada var olan etkinlik canlandıran kişiler tarafından sanki gerçemiş gibi sahnelenir. Ortada yazılı bir metin bulunmamakla birlikte, sahnelenen drama oyununda doğru yanlış aranmamaktadır. Süreç akışkan ve olabildiğince doğaldır. Lider katılımcılara rehberlik ederek onların yaşamış oldukları ya da hayali olarak tasarladıkları durumları dramatize etmelerine yardımcı olur (Adıgüzel, 2010). Yaratıcı dramada öğrenciler öğrenme ve öğretme sürecine aktif bir şekilde katılarak hem araştırma hem de öğrenmeye yönelik istek ve motivasyonlarını artırır (Güneysu, 2006, s. 130; Ulubey ve Toraman, 2015, s. 196). Oyun ve drama öğretmenin elinde güçlü bir kaynaktır. Çocuğun drama sayesinde araştırma, keşfetme, gözlem yapma gibi becerileri gelişir. Drama yoluyla öğrenilmesi planlanan her konu daha fazla somutlaşacağından, çocuklar konuları çok daha rahat öğrenebilmektedirler. Oyun sırasında çocukları gözlemleyen öğretmen, onların duygusal yapıları ve gereksinimleri konusunda önemli ipuçları elde eder. Bu yolla bazı duygusal sorunlarını daha kolay çözebilmektedir. Drama özgüven ve empati duygusunu geliştirir. Problem çözme yeteneği gelişir ve sosyal farkındalığı artar. Yaratıcı drama çocuklarda grupta hareket etme becerisini geliştirir (Kocayörük, 2004). Yaratıcı dramayı kullanan çocuklar söylediklerinde, hareketlerinde ve yaptıklarında daha fazla kontrol sahibi olmaktadır (Rooyackers, 2009, s. 17).

Akran zorbalığına maruz kalmış olan öğrenciler üzerinde farklı müdahale programları uygulanmaktadır. Okullarda bireyle psikolojik danışma, grupta psikolojik danışma, grup rehberliği bu çözüm yollarından birkaçıdır. Yapılan çalışmalara bakıldığında; Arslan ve Akın (2016, s. 72) çözüm odaklı kısa süreli grupta psikolojik danışma uygulamasının akran zorbalığı üzerine etkisini ortaya koymuştur. Günay ve Can (2018, s. 284) zorbalıkla baş etmede akran destek programını uyguladıkları çalışmalarında bu programın zorbalıkla baş etme becerilerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Şahin ve Akbaba (2010, s. 331) ilköğretim öğrencileri üzerine yapmış oldukları çalışmalarında empati eğitiminin zorba davranışları azaltmadaki etkisini incelemiş ve bu programın zorba davranışlarını azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Çankaya (2011, s. 83) ilköğretim 8. Sınıf düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapmış olduğu

çalışmasında öğrencilerin en çok karşı karşıya kaldıkları zorba davranışların sözel ve fiziksel zorbalık olduğunu ortaya koymuştur. Eğitimde drama yöntemi ise, daha etkili bir eğitim biçimine yol açacak şekilde hem duyguları hem de duyguları içeren benzersiz ve yeri doldurulamaz bir eğitim deneyimi sunar. Bunun çocuklara güvenli bir dramatik çerçeve içerisinde sundukları davranış modelleri ve eylemler yoluyla öğrenme şansı verdiğini belirtmektedir (O'Toole, 2002, s. 49). Mavroudis ve Bournelli (2016, s. 1) dramının eğitim ortamında zorbalığa müdahalede oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Dünyada 1930-1940'lı yıllarda, ülkemizde ise 1968 yılından itibaren dramının okul müfredatlarında yer almaya başladığı görülmüştür (Çalışkan ve Karadağ, 2014). Yaratıcı dramının zorbalık üzerinde olumlu etkisinin olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Baştak ve Altınova, 2015, s. 91; Kantar ve Uysal, 2019; O'Toole ve Burton, 2005, s. 271; Özer, 2016, s. 125). Bu açıardan bakıldığında Türkiye'de akran zorbalığına müdahalede yaratıcı drama, psikodrama ve sanat terapisinin bir arada teorik ve uygulamalı olarak akran zorbalığına bir müdahale yöntemi olarak ele alınmadığı görülmüş ve alandaki bu boşluğun bu çalışma ile doldurulması düşünülmüştür. Yaratıcı drama uygulamalarının ağırlıkta olduğu bu eğitim programı ile okul psikolojik danışmanlarının akran zorbalığını her boyutu ile ele alınarak bilgilencmeleri, akran zorbalığına müdahale yöntemlerinin (yaratıcı drama, psikodrama ve sanat terapisi) ne olduğu hakkında bilgi edinmeleri, atölyelerle zorba mağdur ve seyirci rollerini deneyimlemeleri ve eğitim sonunda ağırlıklı olarak yer verilen yaratıcı drama uygulamalarını akran zorbalığı ile ilgili karşılaştıkları problemlerde bir müdahale yöntemi olarak uygulayarak zorbalık davranışını azaltmaya çalışmaları bu araştırmanın temel amaçlarıdır. Bu araştırma da veri analizlerinde sadece yaratıcı drama ile ilgili olan veriler değerlendirilmiş ve sonuçları tartışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, okul psikolojik danışmanlarına yönelik beş günlük akran zorbalığı ile mücadelede yaratıcı drama ağırlıklı olmak üzere psikodrama ve sanat terapisi etkinlikleri ile okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı dramaya ilişkin tutumlarına etkisinin incelenmesi amacıyla iç içe karma yöntemler deseni kullanılmıştır. İç içe karma yöntemler deseni, deneysel çalışma gerçekleştirilirken, çalışma başlamadan önce ya da çalışma tamamlandıktan sonra verilerin toplanmasıdır (Creswell, 2017, s. 228). Bu çalışmada da uygulama öncesi ve sonrasında veri toplama aracı olarak Yaratıcı Drama tutum ölçeği ile açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan Görüşme Formu kullanılmıştır.

Akran Zorbalığı İle Mücadelede Yaratıcı Drama Etkinlik Programı

Akran zorbalığı konusunda yapılan deneysel çalışmalar (Arslan ve Akın, 2015; Günay ve Can, 2018; Kantar ve Uysal, 2019; O'Toole ve Burton, 2005; Şahin ve Akbaba, 2010) akran zorbalığının çeşitli uygulamalarla azalabileceğine yönelik bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırma kapsamında Akran Zorbalığı ile Mücadele programı ile ağırlıklı yaratıcı drama uygulamaları ile akran zorbalığını azaltmaya yönelik bir program hazırlanmıştır. Toplam 5 gün ortalama 45 saat olarak hazırlanmış olan bu eğitim programında okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama konusunda farkındalık kazanmaları ile birlikte okullarında akran zorbalığı ile baş etme kullanabilecekleri yaratıcı drama uygulamaları kazanmaları hedeflenmiştir. Hem teorik hem de pratik uygulamaları içeren bu program ile akran zorbalığı ile mücadelede uygulamaların gücünü görebilmek, grup uygulama yöntemi ile birden çok öğrenciye ulaşabilmek, akran zorbalığını hem mağdur hem zorba hem de izleyici açısından ele alıp empati becerilerini geliştirerek zorbalığın çözümüne yaratıcı çözümler getirebilmek amaçlanmıştır.

Tablo 1. Etkinlik Günleri ve İsimleri

Etkinlik Günleri	Etkinlik İsimleri
1. Gün (07.10.2020 09:00-18:00)	Akran Zorbalığının Temelleri Dünyada Akran Zorbalığına Müdahale Uygulamaları Drama Çalışmalarına Giriş
2. Gün (08.10.2020 09:00-18:00)	Akran Zorbalığında Çok Düzeyli Okul Yaklaşımı Modeli Akran Zorbalığı ve Drama İlişkisi Sanat Terapisi ile Akran Zorbalığına Müdahale Uygulamaları
3. Gün (09.10.2020 09:00-18:00)	Çocuk ve Ergenlerde Siber Zorbalık Akran Zorbalığına Psikodrama ile Müdahale Uygulamaları
4. Gün (10.10.2020 09:00-18:00)	Siber Zorbalıkta Müdahale Yöntemleri Yaratıcı Drama ve Akran Zorbalığı Yaratıcı Drama ile Akran Zorbalığına Müdahale Uygulamaları
5. Gün (11.10.2020 09:00-18:00)	Siber Zorbalığa Müdahalede Yaratıcı Drama Uygulamaları Yaratıcı Drama ile Akran Zorbalığına Müdahale Uygulamaları

Tablo 1’de gösterilen eğitim programı alanında uzman eğitmenler (akademisyen, terapist ve yaratıcı drama liderleri) tarafından verilmiş ve Tablo 2’ de örnekleri gösterilen eğitim programının uygulandığı bir eğitim gerçekleştirilmiştir. Yaratıcı drama etkinlikleri yaratıcı drama liderleri (uzun bir eğitim ve süpervizyonu tamamlayıp lider unvanına sahip) tarafından belirlenen etkinliklere uygun içerik ve planda hazırlanarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Projede Uygulanan Yaratıcı Drama Etkinlik Örnekleri

Etkinlik Adı	Etkinliğin İçeriği	Etkinliğin Amacı
Zorba-Mağdur İsim Oyunu	Katılımcılardan ortada bir çember oluşturmaları istenir, ortada bir ebe vardır. Önce herkes sağındaki ve solundaki kişilere adını sorar. Daha sonra ortada bulunan ebe, birisini işaret ederek “zorba” ya da “mağdur” der. İşaret edilen kişi, ebe “zorba” derse <i>solundaki kişinin</i> , “mağdur” derse <i>sağındaki kişinin</i> en fazla 3 saniye içinde ismini söylemek zorundadır. Eğer sorulan ismi doğru olarak söylerse, ebe bir başka kişiye aynı şekilde mağdur ya da zorba diye sorar. Aynı anda ikisini de söylerse iki kişinin de ismi söylenir. Söylemeyen ortaya geçer. Eğer kendisine sorulan kişi adını doğru olarak söyleyemez ise, ebe o kişi olur ve önceki ebe yeni ebe olan kişinin yerine geçer.	Akran zorbalığına hem zorba hem mağdur açısından bakarak farkındalık oluşturmak
Nokta Takibi (Mağdur-Zorba)	Katılımcılar ikiye eş olur. Eşler kendi aralarında A ve B olarak ikiye ayrılır ve alanda yürürler. Alanda yürürken B’ler özgürdür. A’lar B’lerin yüzünde bir nokta belirler ama belirlediği noktayı söylemez. A’lar o noktayı kaçırmaz ve sürekli takip eder. Daha sonra A’ların B’ler üzerinde baskıyı artması istenir. Daha sonra eğitmen, “B’lerin özgür olduğunu söyledik Peki B’ler özgür müydü?” diye sorar. “Hangi grup daha özgürdür?” der. Daha sonra roller değiştirilir. A’lar özgür olur. B’ler A’ların yüzünde bir nokta belirler ve takip eder. B’lerin baskıyı arttırması istenir. Etkinliğin ardından eğitmen bu etkinlikte kim mağdurdur, kim zorbaydı diye tartışmasını sağlar.	Zorba ve mağdur öğrencilerin hissettikleri duygular hakkında empati kurarak farkındalık yaratmak
Donuk İmge	Katılımcılar alanda yürürler. Eğitmen katılımcılardan <i>akran zorbalığını uğramış biri olduklarını düşünmelerini ve zorbalığı gösteren bir şekilde donmalarını</i> söyler. Eğitmen katılımcıların yanına gider tek tek dokunur. Her katılımcı akran zorbalığına uğrayan bir kişiyi yansıtan sözcük ya da cümle söyler. Ardından katılımcılar yeniden alanda yürürler. Eğitmen katılımcıların <i>akran zorbalığına karşı bir duruş sergileyerek donmalarını ve dokunduğunda zorbalığına karşı bir sözcük ya da cümle söylemelerini</i> ister. Daha sonra zorbalığına karşı koydukları tavırları bireysel olarak doğaçlarlar.	Akran zorbalığında mağdurların yaşadıklarını duygu, düşünce ve davranış bakımından empati kurarak ele alıp çözüm üretmek
İç çember dış çember	Bir ebe belirlenir. Diğer katılımcılara birer post-it verilir. 1-2 biçiminde sayarlar. Birler içeride, ikiler dışarıda bir çember olurlar ve ellerindeki yapışkan kâğıtları ayakbucalarının ucuna yapıştırırlar. Liderin iç çember yönergesiyle iç çemberdeki kişiler yer değiştirir. Dış çember yönergesinde dış çemberdekiler yer değiştirir. Çemberler dendiğinde tüm katılımcılar yer değiştirir. Bu esnada ebe yer kapmaya çalışır. Bir süre sonra iç ve dış çemberdeki kişiler karşılıklı dururlar. İç çemberdekiler siber zorbalığına uğrayan öğrenci, dış çemberdekiler zorbaca davranışı ilk kez paylaştığı kişidir. Katılımcılar eş zamanlı olarak doğaçlamaya başlarlar. Liderin durulum yönergesiyle dururlar ve ikililer sırayla doğaçlamalarını sergiler	Yaratıcı drama yöntemi ile siber zorbalığına uğramış mağdur ve siber zorbalık uygulayan zorba açısından duyguların empati kurularak paylaşılması
Boş sandalye	Katılımcılar sandalyelerin arasından bir kişi geçecek şekilde birer sandalye alıp karışık oturur. Bir boş sandalye ve bir ebe vardır. Ebe’nin amacı, sabit ve çok hızlı olmayan bir şekilde yürüyerek mekândaki boş sandalyeye ulaşmaya çalışmak ve sandalyeye oturaktır. Sandalyelerde oturan öğrenciler yer değiştirerek ebe’nin boş sandalyeye ulaşmasını engelleyerek ebe’ye engel olmaya çalışırlar. Oyun bir kaç kez oynandıktan sonra aşağıdaki sorular üzerine konuşulur: Boş sandalyeye oturmaya çalışan ebe ve oturmasını engelleyen kişiler kimler olabilir? Siber zorbalık ile bu oyunu ilişkilendirdiğimizde hangi rolleri durumları, mecraları, baş etme stratejilerini gözlemliyorsunuz?	Siber zorbalığı zorba ve mağdur açısından ele alarak çözüm önerileri geliştirmek
Komşunu seviyor musun?	Grup çember olur. Ortaya gönüllü biri ebe olarak gelir. Ebe katılımcılardan birinin karşısına gelerek “Komşunu Seviyor musun?” diye sorar. Evet dediğinde “Kimi Kimi? diye katılımcıya sorar. Ebe’nin karşısındaki kişi katılımcılardan iki kişinin ismini söyler. İsimleri söylenen kişiler yer değiştirir. Ebe de kendine yer bulmaya çalışır. Boşta kalan kişi ebe olur. (oyun böyle devam ederken kişi sayıları 3, 4 ve 5’e kadar çıkartılır).	Zorba ve mağdurların yaşadıkları duygular (değersizlik, sevgisizlik vb.) hakkında farkındalık yaratmak
Sarı Kurtul	Katılımcılar mekânda serbest dolaşırlar. Gönüllü bir ebe seçilir. Ebe tek gördüğü kim varsa omuzuna dokunarak oyun dışı eder. Katılımcılar ebeden kurtulmak için en yakınındaki kişi ile sırt sırta verirler ebeden kurtulmaktan de kurtulmuş olurlar. Ebe yanlarından uzaklaşınca tekrar yalnız dolaşırlar ta ki ebe tekrar yaklaşıncaya başka bir kişiyle sırt sırta vererek ebeden kurtulurlar.	Zorba ve mağdur psikolojisini ele alarak empati kurabilmek

Yaratıcı drama etkinlikleriyle ilgili çalışmalar, deney grubunda yer alan ve Türkiye'nin 21 farklı ilinde görev yapan okul psikolojik danışmanlarının katıldığı, Tekirdağ ilinin Kapaklı ilçesinde günde 9 saat olmak üzere 5 günde tamamlanmıştır. Etkinlikler proje yürütücüsünün liderliğinde gerçekleşmiştir.

Evren - rneklem

Bu araştırmada ele alınan eğitim etkinlikleri 2020-2021 eğitim ve ğretim yılının başlarında 7-12 Ekim 2020 tarihleri arasında Tekirdağ'da gerçekleşmiştir. Araştırmanın alışma grubunu Türkiye'nin 21 farklı illinde görev yapan ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda kadrolu olarak çalışan okul psikolojik danışmanları oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların belirlenmesinde araştırmacının sosyal medya araçlarını kullanarak yaptığı duyuru neticesinde okullarında akran zorbalığı yaşayan kişilerin ve kendilerini bu konuda yetersiz görmelerine yönelik görüşler belirleyici olmuştur. Bu noktada sosyal medya araçlarıyla yapılan duyurularda akran zorbalığı ile mücadele etmede kendini beceri olarak yetersiz gören 829 okul psikolojik danışmanından başvuru alınmıştır. Bu kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde aldığı eğitimi uygulamaya müsait ve halen ğretmen kadrosunda çalışan 30 okul psikolojik danışmanı seçilmiştir. Başvuran katılımcılar arasında asil katılımcıların belirlenmesinde okullarda görev yapma, kadrolu olma, idareci olmama ve alınan eğitimi uygulama kriterleri gibi birçok farklı kriter esas alınmıştır. Çalışma son olarak 30 kişi ile başlanmış ve 30 kişinin tam katılımıyla sonlandırılmıştır. Katılımcılara yönelik demografik bilgiler Tablo 3 ve Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	16	53,3
Erkek	14	46,7
Toplam	30	100

Tablo 4. Katılımcıların Kıdem Yılı Bilgileri

Kıdem Yılı	Frekans	Yüzde
3-5 Yıl Arası	7	23,3
5-7 Yıl Arası	7	23,3
7-10 Yıl Arası	6	20,0
10-15 Yıl Arası	4	13,3
15 Yıl ve st	6	20,0
Toplam	30	100

Tablo 3 ve Tablo 4'deki verilere göre araştırmaya katılanların %53,3' (n=16) kadın iken %46,7'si (n=14) ise erkektir. Bu durum araştırmaya katılanların cinsiyet oranlarının birbirine çok yakın olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yaşları 25 ila 53 arasında değişmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların alanda çalışma yıllarına göre bakıldığında ise, katılımcıların %23,3' (n=7) 3-5 yıl, %23,3' (n=7) 5-7 yıl arasında, %20'si (n=6) 7- 10 yıl arasında, %20'si (n=6) 15 yıl ve üstü ve son olarak %13,3' (n=4) ise 10-15 yıl arasında alanda çalıştığı grlmştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Görüşme Formu ve Yaratıcı Drama Tutum leği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından öğretmenlerin demografik bilgilerini renmek amacıyla oluşturulmuştur.

Yaratıcı Drama Tutum leği: Yaratıcı drama tutum leği Okvuran (2000) tarafından geliştirilmiştir. Yaratıcı Drama Tutum leği 45 maddeden oluşan beşli likert tipi ölçektir (1=hi katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum). Yaratıcı drama tutum leğinden alınacak en düşük puan 45, en yüksek puan ise 225'dir. Okvuran (2000) tarafından hazırlanan bu ölçek, drama eğitimine katılan bireylerin, eğitim sonunda yaptıkları yazılı ve açık uçlu değerlendirme formlarında yola çıkılarak geliştirilmiştir. Bu leğin Dramaya Yönelik Genel Tutumlar, Bireylerin Kendilerine Yönelik Tutumları ve Dramaya Yönelik Eleştirel Tutumlar olmak üzere üç alt boyutu vardır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 1. faktör için .88, 2. Faktör için .85, 3. Faktör için .78 olarak bulunmuştur.

Görüşme Formu. Araştırmacı tarafından hazırlanmış bu formda yaş, cinsiyet, mesleki kıdem yılı, daha önce yaratıcı drama ile ilgili bir eğitim alıp almadıkları, daha önce zorbalık ile ilgili bir eğitim alıp almadıkları, eğitimden beklentileri, okulda zorbalık vakaları ile ilgili ne gibi çözümler ürettikleri ve yaratıcı dramının okulda zorbalığa müdahalede işe yarar bir müdahale olup olmayacağına ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşturulan bu anket formunda verilen cevaplar ışığında kapalı uçlu soruların soruların yanıtları incelendiğinde katılımcıların %80'i mezun oldukları lisans programında psikodrama yöntemine yönelik ders almadıklarını, %93.3'ü psikodrama ile ilgili bir hizmet içi eğitim programına katılmadıklarını, %80'i psikodrama ile ilgili özel bir eğitim almadıklarını, %83.3'ü daha önce psikodramayı okulda karşılaştıkları bazı problem türlerini çözmede bir yöntem olarak kullanmadıklarını, %76.6'sı mezun oldukları lisans programında yaratıcı drama yöntemine yönelik ders almadıklarını, %66.6'sı yaratıcı drama ile ilgili bir hizmet içi eğitim programına katılmadıklarını, %66.6'sı yaratıcı drama ile ilgili özel bir eğitim almadıklarını, %70'i daha yaratıcı dramayı okulda karşılaştıkları bazı problem türlerini çözmede bir yöntem olarak kullanmadıklarını, %100'ü mezun oldukları lisans programında sanat terapisi yöntemine yönelik ders almadıklarını, %100'ü sanat terapisi ile ilgili bir hizmet içi eğitim programına katılmadıklarını, %83.3'ü sanat terapisi ile ilgili özel bir eğitim almadıklarını, %90'ı daha önce sanat terapisini okulda karşılaştıkları bazı problem türlerini çözmede bir yöntem olarak kullanmadıklarını ve son olarak %56.6'sı daha önce zorbalık ile ilgili bir eğitim/seminer ya da programa katılmadıklarını bildirmişlerdir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizleri, SPSS 25.0 istatistik programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın etkililiğinin incelenmesi için öncelikle normallik sayıltısı sağlanmıştır. Bu noktada gözlem sayısı 30 olduğundan dolayı Kolmogorov-Smirnov testine bakılmıştır. Bu test sonucunda elde edilen p değerinin .05'ten büyük olması normallik sayıltısının sağlandığını göstermektedir (Can, 2017, s. 88).

Bulgular

Yaratıcı drama tutum ölçeğinden elde edilen veriler incelenirken öncelikle son test puanlarından ön-test puanları çıkarılarak fark belirlenmiştir. Daha sonra Kolmogorov-Smirnov değerine bakılmıştır.

Tablo 5. Fark Puanlarının Kolmogorov-Smirnov Değerleri

İstatistik	Sd	p
Fark	.121	30
		.200

Normallik sayıltısına ilişkin veriler Tablo 5'de görüldüğü üzere veri setinde yer alan p değerinin .05'den büyük olmasından dolayı verilerin normal dağıldığı saptanmıştır. Daha sonra deney grubu ön test ve son test puanları arasında anlamlı farkın olup olmadığını belirlemek üzere ilişkili t-testi uygulanmıştır. Verilerin normallik sayıltısı sağlandıktan sonra ön-test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığının için yapılan ilişkili t-testi sonuçları Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Yaratıcı Drama Tutum Ortalama Puanlarının T-Testi Sonuçları

Ölçüm	N	AO	S	Sd	t	p
Ön-Test	30	183.00	17.12	29	6.079	.000
Son-Test	30	199.17	17.46			

Tablo 6'da yer alan verilere göre TÜBİTAK proje çalışmasının sonrasında yaratıcı drama tutumlarında anlamlı bir şekilde yükseldiği saptanmıştır [$t_{(29)}=6.079$, $p < .05$]. Öğrencilerin proje öncesinde yaratıcı drama puanlarının ortalaması AO=183.00 iken, proje çalışmalarında yapılan uygulamalar sonucunda yaratıcı drama puan ortalamalarının AO=199.17'ye yükseldiği görülmüştür. Bu bulgu, TÜBİTAK projesi kapsamında yapılan eğitim çalışmalarının, katılımcıların yaratıcı dramaya yönelik tutumlarının arttırmada önemli bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Katılımcıların Yaratıcı Drama etkinliklerinin akran zorbalığıyla mücadele olumlu tutum geliştirdiğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla toplanan verilerle ilgili betimsel veriler incelenmiştir. Bu noktada önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce ve sonra katılımcılara “Yaratıcı dramının okulda uygulama yaparken işinize yarayacağını düşünüyor musunuz? Açıklayınız.” ve “Okulda karşılaştığınız zorbalık vakalarında ne

gibi yöntemler uyguluyorsunuz? Açıklayınız. ” soruları yöneltilmiştir. Bu sorular ile okul psikolojik danışmanlarının program öncesinde ve sonrasındaki görüşleri değerlendirilerek programın etkililiğinin nitel görüşme verileri ile desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu noktada katılımcıların tamamının program öncesi ve sonrasındaki görüşleri karşılaştırılarak yaratıcı drama yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Katılımcılardan bazılarına ait görüşler aşağıda yer almaktadır:

A1 kişisi ilk soruya program öncesi ‘*Evet. Çocuk ve ergenlerde yapılan uygulamalar sonucunda sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklediğini ve arttırdığını gözlemledim.*’ cevabını verirken program sonrasında ise ‘*Evet kesinlikle. Hatta modül modül planını yapıp öğrencilerimde uygulayacağım.*’ diye belirtmiştir. Ayrıca aynı kişi ikinci soruya program öncesi ‘*Empati çalışmaları. Empati kavramı odaklı grup etkinliği etkili oluyor. Zorba ve kurbanların düşünce sistemlerinin farkına varmasını sağlamak için BDT tekniklerini kullanıyorum. (A-B-C Kuramı)*’ cevabını verirken; program sonrasında ‘*Kesinlikle yaratıcı drama tekniklerini kullanmayı ve sanat terapisini de dâhil etmeyi düşünüyorum. Bu noktada psiko-eğitim oturumları da planlamayı düşünüyorum.*’ diye belirtmiştir. Bu durum program öncesinde akran zorbalığına yönelik yaratıcı drama etkinliklerinin katılımcının program sonrasında yapılan etkinliklerden hareketle yaratıcı drama etkinliklerinin de akran zorbalığı ile baş etmede kullanılabileceğine yönelik olumlu görüşlerini yansıtmaktadır. Ayrıca katılımcı aldığı bu eğitimlerden hareketle çalışmalarını daha planlı olması için modüllemeyi planladığını belirterek yapılan eğitim faaliyetlerinin kendisi üzerinde düzenli çalışmalar yapmasına yönelik olumlu davranışlar geliştirdiğini belirtmiştir.

A6 kişisi ilk soruya program öncesinde ‘*Evet. Düşünüyorum. Bir metin ezberleyip bunu sergilediklerinde bile öğrenciler kendilerini bambaşka şekillerde ifade edebiliyorlar. Okuldaki uygulamalarımızda yaratıcı drama kullanmak çocukların kendilerini çok daha rahat ifade edebilmelerine katkı sağlayacaktır.*’ cevabını verirken program sonrasında ise ‘*Evet düşünüyorum. Neredeyse bütün rehberlik alanlarına uygun şekilde drama etkinlikleri şekil alabiliyor. Mutlaka kullanacağım.*’ diye belirtmiştir. Aynı kişi ikinci soruya program öncesinde ‘*Duygu kartları, şiddet iletişim gibi yöntemlere başvuruyorum. Zaman zaman rol yapma tekniğine başvuruyorum. Çoğunlukla bireysel danışma yapıyorum.*’ cevabını verirken program sonrasında ise ‘*Duygular ve empati geliştirmeye yönelik oyunlaştırma uygulamalarını kullanacağım. Sosyometriyi kesinlikle uygulayacağım. Yaratıcı drama ile müdahale yöntemlerini gerçekleştireceğim.*’ diye belirtmiştir. Bu kişi program öncesinde duygusal ve davranışsal yoğunluklu çalışmalar yapacağını belirtmiştir. Program sonunda ise yapılan eğitimsel faaliyetlerin ve yaratıcı drama etkinliklerinden hareketle bu çalışmaların yararlı olacağını ve kendi okulunda bu etkinlikleri kullanacağını belirtmiştir.

A10 kişisi ilk soruya program öncesinde ‘*Yaratıcı drama ile ilgili herhangi bir eğitimim yok. Süreçte bilgi edinmeye çalışıp faydalanmak niyetindeyim.*’ cevabını verirken program sonrasında ‘*Yaratıcı dramanın yapılan grup çalışmalarında (özellikle küçük gruplarda) çok işe yarayacağını ve hangi konuya çalışırsak çalışalım ciddi desteği olacağını düşünüyorum.*’ diye belirtmiştir. Aynı kişi ikinci soruya program öncesinde ‘*Öğrenci ve veli görüşmeleri yaparım. Özellikle zorbalığı yapan kişiyi bu durumun sonucunda olumsuz getirileri hakkında bilgilendiririm. Empati becerisini geliştirmeye gayret ederim.*’ diye belirterek aslında sadece görüşmeler yaparak çözmeye çalıştığını belirtirken program sonrasında ise ‘*Zorbalıkla mücadelede hem zorbalığı yapan, hem zorbalığa uğrayan bireyler için drama çalışmalarının farkındalık oluşturmada, özgüvenin kazanılmasında, kendini ifade becerilerinin oluşmasında ve empatik anlayış geliştirme konusunda çok faydalı olacağını düşünüyorum. Tabii işin içerisinde tüm paydaşların da (Okul idaresi, aile, akran desteği, psikolojik danışman) dâhil edilmesi gerektiği kanısındayım*’ diye belirterek çalışmanın etkililiğini göstermiştir. Bu noktada ise yapılan eğitim faaliyetlerinin yaratıcı drama etkinliklerinin akran zorbalığı ile mücadele okul psikolojik danışmanlarında tutum değişikliği oluşturduğunu göstermektedir.

A21 kişisi ilk soruya program öncesinde ‘*Düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrenci ve velilerle çalışıyorum. Psikodramada öğrenci kendisini açtığından ve paylaşımın gizliliğinin yaş grubu ve bilinç düzeyi nedeniyle sağlanması daha zor olduğundan yaratıcı dramanın kullanımını kendi çalıştığım okulda daha uygulanabilir ve güçlü buluyorum.*’ cevabını verirken program sonrasında ise ‘*Evet. İşleyeceğim kazanımları drama oyunlarıyla vermek, sunum yaparak tekdüze bir anlatımdan çok faydalı olacak. Ayrıca evlerde kalmanın da uzamasıyla çocuklara hareket etmenin iyi geleceğini düşünüyorum*’ diye belirtmiştir. Bu katılımcı kazanımlarının yaratıcı drama etkinlikleriyle vermenin klasik anlatımsal yöntemden çok daha iyi olacağına yönelik görüş belirterek öğrencilere daha faydalı olacağını belirtmiştir. Ayrıca aynı kişi ikinci soruya program öncesinde ‘*Okulda zorbalık vakalarına çok sık rastlıyorum. Birçoğunu emniyete bildirmemiz dahi gerekiyor çünkü vücut bütünlüğüne zarar verme gibi şiddet olay yaşanıyor. Öğrencileri bireysel olarak olay dışında görüşmeye alıyorum. Daha sonra veli görüşmeleri yapıyor ve kurban-zorba hakkında bilgi ediniyorum. Sonrasında zaman zaman rol oynama gibi etkinlikleri kullanarak zorba ve kurbanın iletişim kurmasını sağlayıp arabulucu rolünü üstleniyorum.*’ cevabını verirken program sonrasında ise ‘*Akran arabuluculuğu eğitimi yapmayı düşünüyorum. Ayrıca büyük grup kurmadan zorbalığı yapan/maruz kalan ile uygulanabilecek küçük grup*

etkinlikleri öğrendim. En azından bu oyunları çocuklara öğretip birbirleriyle empati kurmalarını sağlamanın bile büyük bir kazanım olacağını düşünüyorum.' diye belirtmiştir. Bu kişi program öncesinde aslında okullarda zorbalık vakaları yaşandıktan sonra çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Program sonrasında ise küçük grup çalışmalarının çocukların empati becerilerine faydalı olacağını belirtmiştir.

A29 kişisi ilk soruya program öncesinde 'Yaratıcı drama etkinliklerinin çocukların bulunduğu yaş grubuna uyarlanması ve uygulanması ile ciddi anlamda faydalı olabileceğini düşünüyorum.' diye belirterek yaratıcı drama etkinliklerinin çocuklara yönelik uyarlanması gerektiğini belirtmiştir. Program sonrasında ise 'Okula döndüğüm gibi bu alanda yazılmış kitaplar sipariş edinmeyi, daha fazla uzmanlaşmayı ve burada öğrendiğim etkinlikleri kullanmayı ciddi anlamda düşünüyorum.' diye belirterek aldığı eğitimlerin kendisinde ilgi oluşturduğu ve burada öğrendiği etkinlikleri kendi okulunda kullanacağını belirtmiştir. Aynı kişi ikinci soruya 'Çalıştığım okul kenar mahallede şehrin maddi yoksulluğun ve eğitim düzeyinin düşük olduğu bir bölgede. Diğer okullara oranlar fiziksel ve sözel zorbalık vakalarıyla sık karşılaşmaktayım. Öncelikle tüm sınıfları gezip grup rehberlik etkinlikleri yaparak bu konu hakkında öğrencilere farkındalık kazandırmaya çalışıyorum. Daha sonra zorba davranışa devam eden öğrencilerle bireysel görüşme ve velisiyle veli görüşmesi yapmaktayım. Bunlar yeterli olmadığında aile ziyareti gerçekleştirmekteyim.' diye belirterek dezavantajlı bir bölgede çalıştığından dolayı akran zorbalığı ile ilgili çok sık vaka gördüğünü ve sadece görüşmeler yapabildiğini belirtmiştir. Program sonrasında ise 'Empati kurdurma, yaratıcı dramada yaptığımız rol değişimi etkinlikleri ve sanat terapisinde öğrendiğim tüm etkinlikleri yapmayı düşünüyorum.' diye belirterek yapılan bu eğitim programının okullarda kullanılarak öğrenciler arasında empati oluşturmak için önemli olacağını belirtmiştir.

Katılımcılardan alınan bu değerlendirmeler genel anlamda akran zorbalığına ilişkin geliştirilen TÜBİTAK projesinin okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı dramaya yönelik tutumlarında olumlu değişimler oluşturduğunu göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma ile verilen eğitim sonrasında okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama tutumlarındaki değişime bakılmıştır. Yapılan analizler sonucunda okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama tutumlarında uygulama sonrasında, öncesine göre anlamlı bir artışın olduğu görülmüştür. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde ise uygulama sonrasında okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı dramanın etkililiğine inandıkları ve yaratıcı drama etkinliklerini okullarında karşılaştıkları zorbalık vakalarında kullanacakları bilgileri elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından alınan geri dönütler nicel bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırmanın ilk bulgusu eğitim sonrası katılımcıların yaratıcı drama tutumlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmasıdır. Literatür incelendiğinde Oğuz-Namdar ve Kaya (2019) yapmış oldukları çalışmalarında 21 öğretmene 24 saat yaratıcı drama eğitimi verdikten sonra öğretmenlerin yaratıcı drama tutumlarında anlamlı bir artışın olduğunu görmüşlerdir. Karabağ (2015) ise öğretmen adayları üzerinde yapmış olduğu çalışmada 14 hafta boyunca Yaratıcı Drama Öğretimi dersini alan adayların yaratıcı drama tutumlarında anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar araştırma bulgusu ile örtüşür niteliktedir. Yaratıcı dramanın eğlenerek öğrenmeye fırsat tanınması yaş, kıdem ya da branş fark etmeksizin bireylere farkındalık kazandırma adına oldukça etkili olduğu söylenebilir. Karşılaşılan olumsuz durumları çözmek her zaman kolay olmayabilmektedir. Fakat kişinin yaparak ve yaşayarak role bürünmesi ve o anı yaşıyormuş gibi hissetmesi problemin çözümü için oldukça aydınlatıcı ve kalıcı olabilmektedir. Problemi düz bir anlatım ile aktarmaktansa problemi yaşatan ya da yaşayan açısından kısa bir süreliğine bile olsa deneyimlemek kişinin empati kurmasını sağladığından çözümün bir parçası haline gelmesini sağlamaktadır. Nitekim Okvuran (1993) ve Oğuz ve Altun (2011) yapmış oldukları çalışmalarında yaratıcı drama tutumu ile empati arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu açıdan yaratıcı drama tutumunun empati becerisine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Araştırmanın diğer bir bulgusu katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkarak yaratıcı dramayı etkili buldukları ve okuldaki zorbalık vakalarında uygulayacakları bulgusudur. Alanyazın incelendiğinde yaratıcı drama uygulamalarının zorbalık üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur. O'Toole ve Burton (2005) okullarda çatışma çözümüne yardımcı olabilmek için DRACON (DRAMa+CONflict) adında geliştirmiş oldukları uluslararası araştırma projelerinde öğrencilerin okulda zorbalığın doğasını, nedenlerini ve dinamiklerini bilişsel olarak anlamalarına yardımcı olmak için dramayı kullanmışlardır ve dramanın çatışma yönetiminde etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymuşlardır. Kantar ve Uysal (2019) 6. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada yaratıcı drama temelli olarak hazırlanan atölyelerin deney grubunda yer alan katılımcıların akran zorbalığı

algılarında fiziksel zorbalığın yanı sıra sözlü zorbalık ve ilişkisel/duygusal akran zorbalığını da kapsayacak şekilde değişiklik sağladığı tespit etmişlerdir. Özer (2016) tez çalışmasında ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık tutum ve duyarlılıklarının drama metoduyla incelemiş ve özellikle ortaokul öğrencilerinde duyarlılık artırma ve siber zorbalığa olan meyili azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yine Baştak ve Altınova (2015) lise öğrencilerinde yaratıcı dramanın siber zorbalık ile ilgili duyarlılık oluşturmada etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bu çalışmalar ışığında yaratıcı dramanın zorbalık ile mücadele etkili bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Okul psikolojik danışmanlarının okullarda en sık karşılaştığı vakalardan biri olan akran zorbalığını bireysel görüşmelerin yanı sıra zorba, mağdur ve seyirci açısından hep birlikte ele almak ve bu durumu oyunlaştırarak öğrencilerde farkındalık yaratmak dramanın güçlü yönlerindedir denebilir. Aynı anda birden fazla öğrenciye ulaşmak zaman tasarrufu sağlarken, öğrencilerin rol içinde empati kurmaları ve sonrasında yapılan geribildirimler ile düşünerek yaptıkları hatanın farkına varmaları açısından yaratıcı drama oldukça önemli bir müdahale yöntemidir. Bu açıdan akran zorbalığı vakalarında yaratıcı drama uygulamalarının arttırılmasının ve daha fazla okul psikolojik danışmanının bu eğitimi almasının okullarında kullanabilecekleri pratik, faydalı ve önemli bir kılavuz ve kaynak olacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulguları 30 katılımcı ve 21 il ile sınırlıdır. TÜBİTAK 4005 projesi olarak yaratıcı dramayı bir müdahale yöntemi ele alan bu eğitim programının katılımcılar üzerindeki etkisi ele alındığında, yaratıcı dramayı farklı sorun alanlarında bir müdahale yöntemi olarak ele alan projelerin yazılması diğer araştırmacılara önerilebilir. Yine sadece okul psikolojik danışmanlarına verilen bu eğitim programına okul yöneticileri ve branş öğretmenleri de dahil edilerek okul çatısında yer alan diğer kişilerin yaratıcı drama uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları planlanabilir.

Etik Beyan

“Akran Zorbalığına Müdahalede Okul Psikolojik Danışmanlarının Yaratıcı Drama Tutumlarının İncelenmesi: TÜBİTAK 4005 Projesi Örneği” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri İbn Haldun Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 06.11.2020 tarih ve 2020/26-1 sayılı kararı ile alınmıştır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2010). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksarı, S. (2005). *Okul öncesinde drama ve drama yoluyla sanat eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ando, M., Asakura, T. ve Simons-Morton, B. (2005). Psychosocial influences on physical, verbal, and indirect bullying among japanese early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25(3), 268-297. doi: 10.1177/0272431605276933
- Arslan, N. ve Akin, A. (2016). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 72-84. doi: 10.19126/suje.62580
- Baldry, A. C., Farrington, D. P., Sorrentino, A. ve Blaya, C. (2018). Cyberbullying and cybervictimization. In Baldry, A. C., In Blaya, C., & In Farrington, D. P. (Eds.), *International perspectives on cyberbullying: Prevalence, risk factors and interventions* (pp. 3-23). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Baştak, G. ve Altınova, H. H. (2015). Lise öğrencilerinde yaratıcı drama yöntemiyle siber zorbalık hakkında duyarlılık oluşturma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(1), 91-102. doi: 10.21612/yader.2015.009
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental Review*, 27(1), 90-126. doi: 10.1016/j.dr.2006.08.002
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çeviri Editörü: S. B. Demir) (3. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalışkan, N. ve Karadağ, E. (2014). *Eğitimde drama teorik temelleri ve uygulama örnekleri* (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
- Çankır, Ş. (2006). Okullarda kabağüç: türleri, etkileri ve önleme stratejileri. I. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu* içinde (s. 12), İstanbul.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice (Chicago)*, 17, 381-458. doi: 10.1086/449217
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It’s not a crime-is it. *Education and the Law*, 12(1), 9-29. doi: 10.1080/713667559

- Günay, Ş. ve Can, G. (2018). Zorbalıkla baş etmeye yönelik bir akran destek programının etkililiği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(51), 266-294.
- Güneysu, S. (2006). Eğitimde drama. H. Ö. Adıgüzel (Ed.), *Yaratıcı drama 1985-1998 yazılar içinde* (ss. 127-133). Ankara. Natürel Yayınları.
- Hughes, G. (2005). *The relationship between bullying and achievement; A study of related school and family factors* (Master Thesis). The University of Calgary, Alberta, Canada.
- Kantar, E. ve Uysal, B. (2019). Metin türlerine dayalı yaratıcı drama etkinliklerinin akran zorbalığı algısına etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1141-1163. doi: 10.16916/aded.595221
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 1-13.
- Karabağ, G. (2015). Tarih öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 27-46.
- Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S. ve Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40-49. doi: 10.1097/01.chi.0000242237.84925.18
- Kocayörük, A. (2004). *Duygusal zekâ eğitiminde drama uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Leff, S. S. (2007). Bullying and peer victimization at school: Considerations and future directions. *School Psychology Review*, 36(3), 406-412.
- Lereya, S. T., Copeland, W. E., Costello, E. J. ve Wolke, D. (2015). Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries. *The Lancet. Psychiatry*, 2(6), 524-531. doi: 10.1016/S2215-0366(15)00165-0
- Mavroudis, N. ve Bournelli, P. (2016). The role of drama in education in counteracting bullying in schools. *Cogent Education*, 3(1), 1-12. doi: 10.1080/2331186X.2016.1233843
- Nansel, T. R., Craig, W., Overpeck, M. D., Saluja, G. ve Ruan, W. J. (2004). Cross-national consistency in the relationship between bullying behaviors and psychosocial adjustment. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 158(8), 730-736. doi: 10.1001/archpedi.158.8.730
- OECD (2017), "Bullying", in *PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being*, OECD Publishing, Paris. doi: 10.1787/9789264273856-en
- Oğuz, A., ve Altun, E., (2011). Öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* içinde (s.1545-1552), 27-29 Nisan, Antalya.
- Oğuzkan, Ş. (1986). *Anaokullarında yaratıcı dramatisasyon uygulamaları*. Ankara: Ya-Pa Yayınları.
- Oğuz Namdar, A. ve Kaya, Ö. S. (2019). Öğretmenlerin yaratıcı drama yöntemini kullanmaya yönelik özyeterlik algıları ve tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 901-914. doi: 10.16986/HUJE.2018044110
- Okvuran, A. (1993). *Yaratıcı drama eğitiminin empatik beceri ve empatik düşünme eğilimlerine etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Okvuran, A. (2000). *Yaratıcı dramaya yönelik tutumlar* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Olweus, D. (1991), Bully / victim problems among school children: Basic facts and effects of a school based intervention program. In D. J. Pepler ve K. Rubin. (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411- 448). Hillsdale, N.J: L. Erlbaum Associates.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education: a Journal of Education and Development*, 12(4), 495-510. doi: 10.1007/BF03172807
- O'Toole, J. (2002). Drama: the productive pedagogy. *Melbourne Studies in Education*, 43(2), 39-52. doi: 10.1080/17508480209556401
- O'Toole, J. ve Burton, B. (2005). Acting against conflict and bullying. The Brisbane DRACON project 1996-2004- emergent findings and outcomes. *Research in Drama Education: the Journal of Applied Theatre and Performance*, 10(3), 269-283. doi: 10.1080/13569780500275873
- Özer, H. (2016). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık tutum ve duyarlılıklarının drama metoduyla incelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-95.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu* içinde (s. 19), İstanbul.
- Rooyackers, P. (2009). *İlköğretimde 101 drama oyunu* (Çev. H. Bengi Şahin). İstanbul: Esin Yayınevi.
- Skybo, T. (2005). Witnessing violence: biopsychosocial impact on children. *Pediatric Nursing*, 31(4), 263-270.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2010). İlköğretim okullarında zorbalık davranışlarının azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 331-342.
- Ulubey, Ö. ve Toraman, Ç. (2015). Yaratıcı drama yönteminin akademik başarıya etkisi: bir meta- analiz çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 195-220.
- UNICEF (6 Eylül, 2018). Dünyadaki gençlerin yarısı okulda ve okul çevresinde akran şiddetine maruz kalıyor. 05.03.2021 tarihinde <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef>

d%C3%BCnyadaki-gen%C3%A7lerin-yar%C4%B1s%C4%B1-okulda-ve-okul-%C3%A7evresinde-akran-%C5%9Fiddetine-maruz adresinden edinilmiştir.

Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcılığa yolculuk*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

West, A., ve Salmon, G. (2000). Bullying and depression: A case report. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 4(1), 73-75. doi: 10.1080/13651500050518433

Whitted, K. S. ve Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children & Schools*, 27(3), 167-175. doi: 10.1093/cs/27.3.167

EXTENDED ABSTRACT

Bullying consists of aggressive behaviors that are done intentionally, harm the individual who is exposed to the action and cause stress in the individual, repetitive, and in situations where there is a power imbalance. Especially in recent years, people who have been exposed to bullying under the violence and terrorism have frequently come to the agenda that they have motivations for revenge. Looking at the pain of students, it is seen that this situation is a serious trauma especially for the victim, its effects continue throughout the life by exceeding the school years, thus negatively affecting the public health (Lereya, Copeland, Costello, & Wolke, 2015). As a result of evaluating the profiles of bullies and victims, it has been reported many times that the bullies are generally aggressive, oppositional and hostile towards their peers, as well as having academic difficulties and displaying behaviors of defiance to their teachers / parents. Victims, on the other hand, exhibit a dull, anxious, introvert and low self-esteem among their peers, as well as a gradual increase in school incompatibility and avoidance behaviors during their victimization (Leff, 2007). In students who are exposed to bullying at school, serious physical and emotional trauma occurring in the short term, absenteeism from school, failure to comply with school rules, decrease in social relations, tendency to depression, suicide attempt, as well as negative effects on the personality structure of students in the long term, decreased self-esteem, peer relations. There is an increase of weakening and depression (Ando et al., 2005; Skybo, 2005).

Different intervention programs are implemented on students who are exposed or exposed to peer bullying. Individual counseling in schools, group counseling are some of these solutions. There are studies showing that drama was included in school programs in the 1930-1940s in the world and in our country in 1968 (Çalışkan, & Karadağ, 2014). There are many studies showing that creative drama has a positive effect on bullying (O'Toole, & Burton, 2005; Özer, 2016; Baştak, & Altınova, 2015; Kantar, & Uysal, 2019). When viewed from the aspect of creative drama in response to peer bullying in Turkey, as an intervention method to a combination of theoretical and applied in psychodrama and art therapy bullying has been shown to be addressed, and is intended to be filled with the hole in the work of the field. With this educational program, where creative drama applications are predominant, school psychological counselors are informed comprehensively about peer bullying, gaining information about peer bullying intervention methods (creative drama, psychodrama and art therapy) and experiencing them through workshops, and creative drama practices that are predominantly included. The main purpose of this study is to reduce the bullying behavior by applying it as an intervention method in the problems they encounter related to peer bullying. In this study, only the data related to creative drama were evaluated in the data analysis and the results were discussed.

In this study, the intertwined mixed methods design was used to examine the effects of psychodrama and art therapy activities with emphasis on creative drama and the attitudes of school psychological counselors towards creative drama in the fight against peer bullying for five days. Experimental studies on peer bullying (Arslan, & Akın, 2016; Günay, & Can, 2018; Şahin, & Akbaba, 2010; O'Toole & Burton, 2005; Kantar, & Uysal, 2019) revealed that peer bullying can be reduced with various practices. Within the scope of this research, a program was prepared to reduce peer bullying with the program of Combating Peer Bullying and mainly creative drama applications. This training program, which was prepared totally for 5 days and on average for 45 hours, is aimed at raising awareness among school psychological counselors of creative drama and gaining creative drama applications that they can use to cope with peer bullying in their schools. The given program including both theoretical and practical applications is aimed to see the power of practices in combating peer bullying, to reach more than one student with group application method, to develop empathy skills by addressing peer bullying in terms of both the victim, the bully and the audience, and to bring creative solutions to the bullying issues.

The effect of creative drama on peer bullying has been examined in this research. As a result of the analysis, it was seen that there was a significant increase in the creative drama attitudes of the school

psychological counselors compared to previous practices. When the answers given to the open-ended questions were examined, the following information was obtained that school psychological counselors believed in the effectiveness of creative drama and would use creative drama activities in bullying cases they encountered in their schools after the application.

Research findings are limited to 30 participants and 21 provinces. Considering the effect of this training program, which deals with creative drama as an intervention method as TÜBİTAK 4005 project, on the participants, it can be suggested to other researchers to write projects that deal with creative drama as an intervention method in different problem areas. Also, by including school administrators and branch teachers in this training program, which is given only to school psychological counselors, it can be planned to raise awareness of creative drama practices among other people under the school roof.